

Аліна Долина

(Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНОГО КОМП'ЮТЕРНОГО КУРСУ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОНЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

У статті розглядаються особливості використання мультимедійного комп'ютерного курсу для удосконалення фонетичної компетенції майбутніх учителів англійської мови. Пропонується алгоритм роботи з програмою та наводяться рекомендації щодо її використання у процесі самостійної позааудиторної роботи студентів

Ключові слова: фонетична компетенція, мультимедійний комп'ютерний курс, самостійна робота, майбутні учителі англійської мови.

The article deals with the peculiarities of multimedia computer course for improving future English teachers' phonological competence. The peculiarities of the programme application for self-study work at pronunciation improvement have been singled out and analyzed.

Key words: phonological competence, multimedia computer course, self-study work, future English teachers.

Постановка проблеми. Наявність різних національних варіантів вимови та перетворення англійської мови (АМ) на засіб іншомовної міжкультурної комунікації зумовили появу загальної тенденції зниження вимог до фонетичної коректності мовлення на користь його зрозумілості, що передбачає якісно новий рівень володіння фонетичною компетенцією (ФК) майбутніми учителями АМ. Проте, як свідчать результати проведеного нами тестування, аналіз результатів державних іспитів бакалаврів та наукові спостереження за навчальним процесом, рівень володіння студентами ФК не досягає необхідного рівня. Усе це зумовлює необхідність розробки сучасних засобів навчання.

Аналіз останніх досліджень. Вивчення і аналіз змісту ФК майбутніх учителів АМ [1] та особливостей її удосконалення на старшому ступені навчання у мовному ВНЗ, дослідження психолінгвістичних передумов удосконалення ФК, особливостей організації самостійної роботи (СР) студентів

[2], а також можливостей використання сучасних засобів навчання дозволило нам розробити мультимедійний комп'ютерний курс (МКК) "Sound English" для удосконалення вимови студентів останнього року навчання (детальніше див. [3]). **Мета** даної статті полягає у тому, щоб розглянути особливості використання МКК у процесі самостійної роботи студентів, а також рекомендації щодо розробки нових комплексів вправ на його основі.

Виклад основного матеріалу. Оскільки ми маємо справу зі студентами останнього року навчання бакалаврату, у СР над удосконаленням їх вимови необхідно враховувати особливості функціонування ФК на цьому ступені навчання. По-перше, у результаті наукових досліджень було підтверджено, що вимовний акцент студентів цього віку вже перетворився на залишковий, тобто у вимові наявна сукупність стійких порушень нормативної вимови, що міцно закріпилися у фонетичній компетенції мовця та яких важко позбутися. По-друге, на вже сформовані фонетичні навички (ФН) постійно діють чинники фосилізації вимови і призводять до їх деавтоматизації. Для мінімізації впливу окремих чинників слід дотримуватися таких вимог:

- постійно сприяти тому, щоб студенти ставили перед собою мету досягнути максимального рівня володіння ФК;
- навчити їх здійснювати рефлексію процесу спілкування, а також процесу навчання та оволодіння ФК;
- розвивати сенсорну чутливість студентів та
- використовувати спеціальні навчальні матеріали для СР, наприклад, МКК.

Окрім того, оскільки ФК є багатоконпонентним утворенням, то для забезпечення її ефективного функціонування слід приділяти особливу увагу формуванню та удосконаленню усіх її компонентів: професійно-комунікативного, соціолінгвістичного та рефлексивно-навчального.

Спочатку, зупинимось на загальних питаннях організації СР з використанням мультимедійного курсу "Sound English". МКК створений для СР студентів на четвертому курсі і узгоджується з комплексними темами, що

опрацьовуються на практичних заняттях з АМ: "Вища освіта" (Higher Education), "Політична система" (Political System), "Людина і закон" (Man and Law). Кожній комплексній темі відповідає один модуль МКК, який, у совою чергу, складається із вхідного і заключного тестів та чотирьох циклів (див. рис). Експериментальна перевірка засвідчила, що послідовність опрацювання модулів та циклів, які входять до його складу, можна змінювати відповідно до тем, які опрацьовуються у конкретному ВНЗ, без шкоди для змісту і результатів самонавчання.

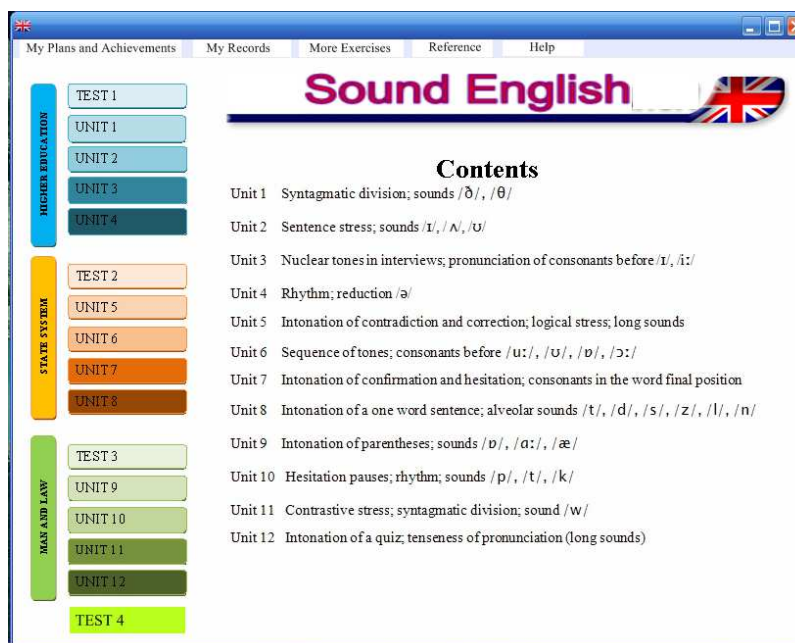

Рис. Зміст та структура МКК

МКК розрахований на самостійну позааудиторну роботу студентів протягом близько 47 годин. При цьому, визначаючи кінцевий термін виконання окремих завдань, слід враховувати низку чинників, які впливають на тривалість СР: мету навчання, яку поставили перед собою студенти, їх індивідуальні психофізіологічні особливості, бажаний рівень володіння ФК, час на планування, самоконтроль та підготовку звіту. Як засвідчила практична перевірка, доцільно працювати з одним циклом (Unit) МКК протягом тижня і по закінченню надсилати звіт викладачеві.

Послідовність опрацювання модулів та циклів, що входять до їх складу, можна змінювати, на відміну від послідовності виконання завдань, що входять до самого циклу. Недотримання цієї вимоги порушує одну з основних

особливостей МКК, а саме, закладену в його основу циклічну модель удосконалення ФК на основі рефлексивної діяльності, що є однією з головних передумов (ре-)автоматизації фосилізованих ФН. Саме тому, перед початком начального процесу варто звернути увагу студентів на цю вимогу і по можливості слідкувати за її дотриманням на початковому етапі СР.

Вправи, що входять до циклу, можна умовно розділити на обов'язкові і факультативні. Так, обов'язковими є перегляд відеофонограми (ВФГ), запис власного мовлення і заповнення таблиці самостереження, а також заповнення навчальної анкети (Watch Video, Check Pronunciation, Review Pronunciation Rules). Виконання цих завдань дозволяє студентам отримати нову соціокультурну інформацію і зразки автентичної вимови, перевірити сформованість власних ФН і фонетичних знань. Кількість і послідовність виконання вправ, що об'єднані під рубрикою Do Exercises, студентам можна дозволити за бажанням змінювати.

Ще одним компонентом МКК, використання якого також потребує особливої уваги на початковому етапі є навчальний щоденник, мета якого полягає у забезпеченні студентів можливістю усвідомлювати свої дії у процесі навчальної діяльності, ставити цілі та завдання, планувати свою діяльність, здійснювати рефлексію процесу навчання. Від того, як буде організовано використання щоденника значною мірою залежить і ефективність усієї СР, що було підтверджено результатами експериментальної перевірки. Для цього пропонуємо наступні рекомендації:

- Оскільки заповнення щоденника є незвичним завданням для студентів, то перші кілька тижнів якість його заповнення слід обов'язково контролювати.
- Для підтримки мотивації, після першого виконання цього завдання варто продемонструвати студентам, яку практичну користь вони можуть від нього отримати.

- По мірі зростання рівня навчальної автономії, можна поступово зменшувати ступінь зовнішнього контролю і залишити лише вибіркового контроль. Цей період може тривати близько одного модуля МКК.

- По відношенню до окремих студентів, контроль за виконанням цього завдання може бути продовженим до кінця семестру.

Оскільки удосконалення ФК відбувається у формі СР, то окремо слід зупинися на способах забезпечення зворотного зв'язку між викладачем і студентом. З цією метою ми пропонуємо використовувати форму звіту, до якого повинні входити заповнений щоденник, два аудіозаписи мовлення студентів до та після опрацювання циклу та результати виконання вправ, зафіксовані програмою. Ці файли можна передати викладачеві за допомогою електронної пошти, чату, скапу, компакт-диска чи флешкарти.

Далі розглянемо, яким чином можна організувати процес СР з використанням МКК. Робота з модулем починається з виконання вступного тесту, який складається з кількох завдань: запису власного читання вголос і говоріння, та подальшого їх аналізу шляхом заповнення таблиці самоспостереження. У таблиці містяться дескриптори усіх фонетичних явищ, робота над якими пропонується у даному модулі, розділених за циклами (Unit). Студенти повинні прослухати власні записи, вирішити чи відповідає їх вимова твердженням дескрипторів, та зафіксувати результати у таблиці. Таким чином, переглянувши таблицю самоспостереження, студенти бакалаврату можуть почати СР над удосконаленням ФК з того циклу (Unit), що містить найменше позитивних відповідей, або навпаки. Варто зазначити, що виконання вступного тесту є обов'язковим, адже його результати дозволяють визначити індивідуальну траєкторію навчальних дій, тобто послідовність опрацювання циклів МКК. Ми рекомендуємо дозволити студентам самостійно визначити послідовність їх опрацювання відповідно до індивідуальних потреб, що сприятиме підвищенню навчальної мотивації.

Як свідчать результати опитування студентів, є потреба використовувати розроблений МКК на практичних заняттях з АМ, зокрема для удосконалення

вмінь діалогічного мовлення. З цією метою можна використати ВФГ із завдання Watch Video, яке за змістом відповідає поточній темі, і моделювати на заняттях комунікативні ситуації на його основі.

Окрім того, на занятті доцільно використовувати взаємоконтроль, ефективність якого було перевірено у процесі експериментального навчання. Для цього слід додатково роздрукувати таблиці спостереження, і запропонувати студентам заповнювати їх у процесі говоріння або читання вголос когось із членів групи. Наявність таблиць спостереження спрямовує увагу усіх студентів на однакові фонетичні явища і дозволяє потім обговорити, наскільки ефективно вони були реалізовані у мовленні того, кого оцінювали. Також цей вид навчальної діяльності сприяє формуванню професійно-комунікативного компоненту ФК, зокрема, вміння чути та виправляти вимовні помилки.

Далі, наводимо рекомендації щодо створення інших комплексів вправ на основі розробленої методики удосконалення ФК майбутніх учителів АМ у СР та підсистеми вправ. Для зручності опишемо цей процес у відповідності до семи стадій удосконалення ФК, на яких вони будуть використовуватися.

Розглянемо детальніше зміст кожної з виділених нами стадій удосконалення ФК.

1. *Подача навчального матеріалу* (перегляд ВФГ і перевірка її розуміння).

2. *Вживання цільових фонетичних явищ у монологічному мовленні або читанні вголос* (створення аудіозапису монологу-міркування з проблеми ВФГ або читання вголос).

3. *Самоконтроль, самоаналіз і рефлексія вихідного рівня сформованості ФК* (прослуховування власного аудіозапису, самоаналіз фонетичного аспекту монологічного мовлення або читання вголос шляхом заповнення таблиці самоспостереження).

4. *Самоконтроль, самоаналіз і усвідомлення рівня набутих фонетичних знань* (визначення власного рівня ФЗ; самоконтроль, самоаналіз й усвідомлення

причин невідповідності власної вимови вимовній нормі шляхом заповнення навчальної анкети).

5. *(Ре-)автоматизація фонетичних навичок* (виконання вправ для (ре-)автоматизації фосилізованих ФН).

6. *Вживання цільових фонетичних явищ у монологічному мовленні або читанні вголос* (створення аудіозапису монологу-міркування з теми модуля або власного читання вголос).

7. *Самоконтроль, самоаналіз і рефлексія набутого рівня сформованості ФК* (прослуховування аудіозапису, аналіз фонетичного аспекту власного мовлення або читання вголос шляхом заповнення таблиці самоспостереження).

Для початку слід відібрати фонетичні явища, вимова яких потребує удосконалення. Наступним важливим кроком є відбір автентичних ВФГ, адже вони не лише забезпечують введення студентів у ситуацію, тему, проблему та демонструють функціонування відібраних фонетичних явищ у ситуації на *першій стадії*, а й є основним матеріалом для створення вправ. Відбирати ВФГ доцільно з Інтернет-сайту You Tube використовуючи наступні критерії:

1. Відповідність темам, що опрацьовуються на практичних заняттях з АМ.
2. Відносна актуальність.
3. Насиченість фонетичними явищами, що підлягають опрацюванню.
4. Використання ВФГ з участю мовців різного віку, статі та соціального положення.
5. Наявність різних умов пред'явлення та прикладів регіонального забарвлення мовлення.
6. Тривалість.

Враховуючи те, що ВФГ можуть бути різні за обсягом, зайві частини можна вирізати, використовуючи, наприклад, комп'ютерну програму AVS Video Editor.

Для *другої і шостої стадії* необхідно створити комунікативну ситуацію та / або підібрати текст для читання вголос, у яких би вживалися цільові фонетичні явища.

Окремо варто зупинитися на особливостях створення таблиці самоспостереження, яка використовується на *третьій і сьомій стадіях* (ре-)автоматизації ФН. Розробку таблиць самоспостереження ми пропонуємо здійснювати на зразок шкал ілюстративних дескрипторів, що детально описуються у Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти. Зокрема, шкали орієнтовані на користувача, описують типові або наближені до них дії студентів на будь-якому певному рівні. Визначення переважно стосується того, що може / вміє робити той, хто навчається, підкреслюючи позитивні сторони [4, с. 38]. Для кожного з циклів запропонованої вище циклічної моделі удосконалення ФК на основі рефлексивної діяльності можна створити окрему таблицю самоспостереження, яку студенти будуть заповнювати на початку опрацювання циклу для самоаналізу аудіозапису власного мовлення та визначення аспектів вимови, які потребують удосконалення або формування, та у кінці, для перевірки результатів навчальної діяльності. Для цього слід обрати фонетичне явище, наприклад, паузацію, визначити п'ять-шість особливостей її реалізації у мовленні та сформулювати їх у вигляді позитивних тверджень: "*Я можу...*", "*Я використовую ... для...*", у випадку фонетичних явищ супрасегментного рівня, або "*Я вимовляю...*", "*Я намагаюся...*", "*Я звертаю увагу на...*" тощо для фонетичних явищ сегментного рівня. Для зручності користування таблиця самоспостереження повинна містити не більше десяти тверджень обох рівнів.

Іншою вправою, розробка якої потребує пояснення є заповнення навчальної анкети, яка використовується на *четвертій стадії*. Для створення навчальної анкети необхідно визначити кілька особливостей вживання цільового фонетичного явища та скласти сукупність прямих та непрямих питань, які дозволять за рахунок повторюваності об'єктів поступово підвести студента до правильної відповіді. Слід мати на увазі, що метою цієї вправи є

перевірка набутих та отримання нових ФЗ, а також активізація рефлексії процесу фонетичного оформлення мовлення та усвідомлення суттєвих аспектів вимови ІМ.

Власне (ре-)автоматизація ФН відбувається на *п'ятій стадії* удосконалення ФК. Особливістю розробки вправ на цьому етапі є необхідність обробки аудіоряду (фонограми) з ВФГ, яка використовувалася на першій стадії. З цією метою можна використати комп'ютерну програму Cool Edit Pro 2.0, яка дозволяє відділити фонограму від ВФГ і вирізати з неї окремі звуки, слова, фрази, уривки тексту, змінюючи їх послідовність відповідно до мети вправи, і таким чином створювати нові фонограми для розроблених вправ. Такий спосіб створення фонограм дозволяє уникнути труднощів, пов'язаних з пошуком носіїв мови та записом їх мовлення для розробки вправ. Така ж процедура використовується і для створення звукових ключів.

Висновки. Отже, у цій статті було розглянуто загальні особливості організації СР з використанням спеціально створеного МКК "Sound English", наведено рекомендації щодо організації самоконтролю та використання навчального щоденника, запропоновано різні способи забезпечення зворотного зв'язку між викладачем і студентом. Окремо розкрито особливості створення нових комплексів вправ.

Перспективи подальших розвідок ми вбачаємо у можливості використання викладених методичних рекомендацій і міркувань щодо можливостей створення фонетичних вправ на матеріалі автентичних ВФГ для розробки спеціальних мультимедійних комп'ютерних курсів для удосконалення інших мовних та мовленнєвих компетенцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Долина А. В. Зміст та структура фонетичної компетенції майбутніх учителів іноземних мов / А. В. Долина // Вісник Київського національного лінгвістичного університету : Серія : Педагогіка та психологія. – Вип. 16. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2009. – С. 69–76.

2. Долина А. В. Особливості організації самостійної роботи майбутніх учителів іноземних мов над удосконаленням фонетичної компетенції / А. В. Долина // Вісник Київського національного лінгвістичного університету : Серія : Педагогіка та психологія. – Вип. 18. – К. : Видавничий центр КНЛУ, 2010. – С. 219–229.
3. Долина А. В. Характеристика мультимедійного комп'ютерного курсу для самостійної роботи майбутніх учителів англійської мови над удосконаленням фонетичної компетенції / А. В. Долина // Тези XV Міжнародної науково-практичної конференції "Викладання мов у вищих навчальних закладах на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки" (Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна, 2-4 чер. 2011 р.). – Харків : Вид-во ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2011. – С. 111–114.
4. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва]. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Долина Аліна Василівна – кандидат педагогічних наук, викладач кафедри англійської мови і перекладу факультету сходознавства Київського національного лінгвістичного університету